

Boek over Duitse immigranten in Utrecht

“Schimpen op buitenlanders is van alle tijden”

“Duitse immigranten toen lijken veel op Turken en Marokkanen nu.”

(door Frank Flippo) - Utrecht is al eeuwen in trek bij onze oosterburen. Aan de Oosterkade en Gansstraat ontstond zelfs een Duits wijkje. Het boek *Een kolonie van Duitsers* werd gepresenteerd in de Winkel van Sinkel. “Stinkende Moffen, narrige Pruisen en hongervlijdende Westfalen” vermeldt de achterflap. Auteur Marlou Schrover: “Met lovend praten over Duitsers, Russen of Turken kun je nu eenmaal niet scoren.”

De laatste dertig jaar werd van alles geschreven over hugenoten, joden en zigeuners, maar zeer weinig over de grote negentiende-eeuwse Duitse immigratie. Geen vluchtelingen en ze kwamen niet in grote groepen. Toch bleven zij tot de gastarbeiders in de twintigste eeuw de grootste groep immigranten. In ruim honderd jaar tijd streken er miljoenen neer.

Kluitje

Historica Marlou Schrover onderzocht arbeidsverhoudingen in het verleden en stuitte daar op veel joodse ondernemers. Van daar kwam ze op het spoor van Duitse migranten. “In Nederland was in de negentiende eeuw wel economische teruggang en er werd veel geklaagd, maar vergeleken met Duitsland ging het hier nog heel aardig.” Een Duitser van destijds verbaast zich over de tapijten, het kantwerk, de rijkelijke ontbijten en bijvoorbeeld de grote hoeveelheden koffie. “Ambachtslieden en handellui vonden hier een prima vestigingsklimaat.”

Belastinggegevens

Bij het Stadsarchief zocht ze naar belastinggegevens uit de negentiende eeuw. “Ik stuitte op een groep Duitsers in Utrecht die op een kluitje woonden. Die bleken daar echt gezeten te hebben en ook elders in Nederland in grote aantallen. Ze werden hier gezien als armoedzaaiers, ondanks dat er ook rijken tussen zaten. Marlou Schrover: “Schimpen op buitenlanders is van alle tijden. Nederlanders spraken van ‘stromen Duitsers’, een vertaling van de oude angst voor het water. Marlou: “Toen in 1849 naar aanleiding van de eerste vreemdelingenwet Kamerdiscussies werden gehouden, krijg je de indruk dat we werden overspoeld met vreemdelingen. Het tegendeel bleek waar. Hetzelfde zie je tegenwoordig.”

Winkel van Sinkel

Het beeld van armoedzaaiers veranderde abrupt toen in de negentiende eeuw de Duitsers ineens wonen van de Fransen. Ineens bewonderden Nederlanders de Duitse discipline en

militaire prestaties. Meteen kwam toen de eerste angst voor de Duitse eenwording en natuurlijk de vele Duitse immigranten als vijfde colonne. In werkelijkheid zie je dat Duitsers vaak zo snel mogelijk Nederlands leerden. “En kijk naar wat ze brachten: niet alleen de kerstboom. Halverwege de negentiende eeuw stichtten zij de Winkel van Sinkel, het eerste echte warenhuis in West-Europa. “Frankrijk en Engeland volgden pas decennia later. Toeristengidsjes uit die tijd spraken van de ‘pantoffelparade’ aan de Oude Gracht met de vele verlichte etalages en ruime winkelpanden, een schouwspel dat nergens anders buiten Duitsland te zien was. “Voorheen had je slechts kleine, volgepropte winkels met een bediende die vroeg: ‘Wat kan ik voor u doen?’ Maar bij de Winkel van Sinkel mocht je alles aanraken. Het winkelen voor je plezier was geboren.”

Boterhamworst

Ook culinair droegen Duitsers hun steentje bij. Nederlanders kenden alleen harde, gerookte worsten, maar ineens was er ook zachte boterhamworst. Net als bovengistend bier, nu door iedereen gedronken. “Ondergistend bier is niet houdbaar, dat kan alleen als de brouwerij aan het café vast zit en dat heb je bijna nergens meer, alleen in Amerika zie je dat nog.” Turnen hebben we ook van de Duitsers. ‘Turnvater Jahn’ begon ermee begin negentiende eeuw in Duitsland. De turners die ook naar Nederland kwamen, waren verkapte Duitse nationalist. De Nederlanders toonden daar geen interesse voor, maar des te meer voor de heilzame gymnastische oefeningen.

Parallellen met nu

Duitsers bleken meer dan bereid onze taal en gewoontes te leren. Alleen als ze bij elkaar woonden en allemaal een eenvoudig, laag gewaardeerd beroep uitoefenden, hield men vast aan de eigenheid. Marlou ziet veel parallellen met nu: “In het overheidsbeleid worden Marokkanen aangemoedigd zelfstandig ondernemer te worden, maar wat heb je nou aan twintig shoarma-tenten op een kluitje? Die gaan het niet redden, als veel autchtone ondernemers ook mislukken.”

Een kolonie van Duitsers - Groepsvorming onder Duitse immigranten in Utrecht in de negentiende eeuw, door Dr. Marlou Schrover, ISBN 90 5260 066 X, 30 euro.